

Religiositet och andlighet i livets slutskede

Inom palliativ vård möter patienterna, och därmed personalen, grundläggande existentiella utmaningar. Ett sätt att handskas med dessa är att ha ett religiöst eller andligt förhållningssätt. I fjol gjordes en religionsvetenskaplig studie på ett hospice som bland annat visade att andlighet var ett viktigt sätt för många att hantera sin förestående död.

DÖDENS OUNDVIKLIGHET ÄR ett faktum och något vi alla slutligen ställs inför. Att stå inför den egna döden väcker många tankar och emotionella reaktioner samtidigt som existentiella frågor och utmaningar ställs på sin spets. Döden, ensamheten, meningslösheten och friheten benämns ofta som återkommande och grundläggande tillstånd vilka alltid utmanar människans existens, och människan försöker ofta undvika eller hålla dem i schack genom att utveckla strategier för att hantera de tankar och funderingar som väcks. Inom palliativ vård är döden den primära existentiella utmaningen, även om dödens realitet aktualiserar samtliga nämnda tillstånd.

För att hantera de eventuella kriser som uppstår kan religion och andlighet

fungera som viktiga och givande verktyg för att hålla krisen i schack. Vi ser att religiösa frågor och behov ofta aktualiseras i krissituationer, även bland människor som inte tidigare tillskrivit religion och andlighet någon större betydelse. Det är väl underbyggt att religion har starka kopplingar till välbefinnande och hälsa och att individens existentiella och andliga välmående i hög grad påverkar både livskvalitet och fysisk hälsa i livets slutskede.

Samtidigt lever vi i Sverige, känt som ett av världens mest sekulära länder, där religiositet anses vara en privat angelägenhet och där traditionell religion tillskrivs liten betydelse. Det västerländska samhällets syn på död har ur ett historiskt perspektiv rört sig från en religiös och kollektiv händelse till mer individualiserad och medikaliserad.

Med bakgrund i detta utfördes 2019 en fältstudie på ett hospice i Göteborgsområdet med syfte att undersöka vilken plats religiositet och andlighet har i människans liv när hen står inför sin egen död, samt vilken roll religiositet och andlighet spelar i upplevelsen och hanteringen av den stundande döden.

I enlighet med den större diskursen konstaterar även denna studie att traditionell religion spelar en liten roll i deltagarnas liv. Däremot var andlighet både framträdande och meningsskapande och en viktig komponent i hanteringen av den förestående döden. Andligheten uttrycktes ofta som tron på ödet, änglavakt och ett liv efter döden. För flera av studiens deltagare var tanken på liv efter döden en strategi som dels förberedde dem för döden, dels hjälpte dem att upprätthålla hopp.

Flera av gästerna försäkrade att de inte var religiösa, men att de ändå hade en tro eller att de inte var ateister för den delen; ”Jag har ju en tro, men jag är inte religiös [...] men jag tror att livet är utstakat och det har jag alltid sagt”. Även för dem som starkt uttryckte att de inte var religiösa eller hade någon tro var det viktigt att lämna ett litet fönster öppet, utifall att det fanns en liten möjlighet till fortsättning efter detta.

” Att stå inför den egna döden väcker många tankar och emotionella reaktioner.

Utifrån studien kan vi se hur de vanligt förekommande copingstrategierna grundar sig i sekulära värderingar där gudstron ersatts med tilltro till sjukvård, vetenskap och självet (den egna förmågan). Att ”hämta kraft i sig själv” var en av de mer framträdande sekulära strategierna. I stället för att hämta kraft hos Gud eller i en religiositet hämtas kraften ur det egna självet.

Det framkommer tydligt hur dödens närhet väcker många frågor och oavsett religiös bakgrund eller ej tampas deltagarna med existentiella frågor såsom meningen med livet,

döden och ödet där behovet av att hitta mening med situationen var centralt. Även om traditionell religion var av liten betydelse hade merparten av deltagarna någon form av spirituell eller existentiell erfarenhet vilken fungerade meningsskapande. En betydande andel av deltagarna skulle kunna ses som ”andliga” vilket speglar sig i deras val av copingstrategier.

Utifrån studien kan vi konstatera att en förestående död väcker både existentiella och andliga funderingar. För att hantera de känslor som väcks används en stor mängd strategier, både

religiösa och sekulära. Att stå inför sin egen död väcker många tankar och emotionella reaktioner samtidigt som mötet med döden belyser hur stark viljan att leva och att hålla fast vid livet är, även hos dödssjuka människor. ■

Artikeln med referenser finns på www.nrpv.se.

Emma Lundberg

M.a. Religionsvetenskap
Doktorand vid institutionen
för vårdvetenskap och hälsa,
Sahlgrenska akademien

palliativregistret.se

2020 med fokus på

- ✓ Närstående
- ✓ Utdata
- ✓ Validering

Kom ihåg!
Nu går det att beställa
alla våra stickor
ihopsatta med en ring
till en kostnad för 50:-

Referenser:

- Yalom, Irvin D., 1980. *Existential Psychotherapy*, New York: Basic Books
- Nordin, Magdalena & Schölin, Tobias, 2011. *Religion, vård och omsorg: mångkulturell vård i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Koenig, Harold et al., 2012. *Handbook of religion and health*. 2nd ed. New York: Oxford University Press
- Walter, Tony, 1994. *The Revival of Death*, London: Routledge.